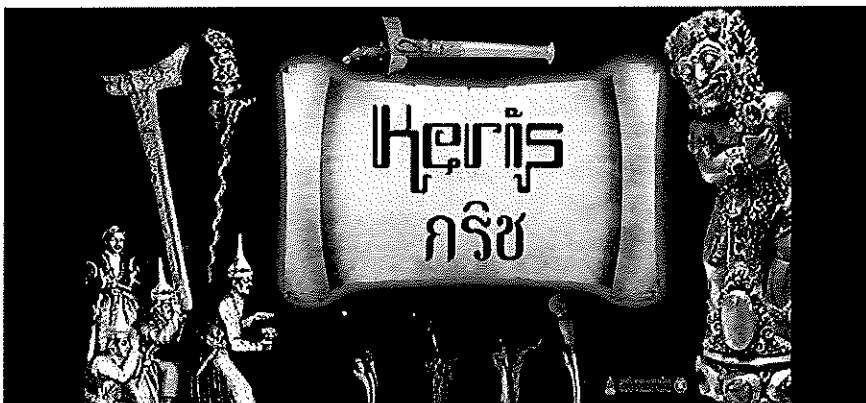

กริชในวัฒนธรรมอาเซียน

“กริช” อาวุธมีดสั้นและเครื่องประดับกายอันเป็นเอกลักษณ์และถือเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมร่วมของอาเซียน ที่พบใน บรูไน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์(เกาะโมโร) รวมถึงทางภาคใต้ของประเทศไทย เชื่อกันว่ากริชได้เริ่มใช้ในเกาะชวาก่อนแพร่กระจายความนิยมไปยังที่อื่นๆในภูมิภาค กริชในแต่ละที่จะมีรูปลักษณะที่ต่างกันขึ้นอยู่กับฝีมือช่างและรสนิยม โดยส่วนใหญ่มักทำเป็นหยักเหมือนลูกคลื่นและนิยมทำเป็นเลขคี่ หรืออาจพบเป็นลักษณะของกริชแบบตรง เช่นในภาคใต้ของไทย และในฐานะเครื่องแสดงฐานะและเครื่องประดับ (เช่น ในภาพราชทูตสยามสมัยสมเด็จพระนารายณ์ เห็นได้ว่าเหล่าคณะทูตที่ไปเยือนฝรั่งเศสมีการเหน็บหรือประดับกริชด้วย) การเหน็บกริชในแต่ละพื้นที่ยังมีความแตกต่างกัน เช่นชาวชวาเหน็บกริชไว้ด้านหลัง ขณะที่ทางสุมาตรา คาบสมุทรมลายู สุลาเวสี นิยมเหน็บกริชไว้ด้านข้างซ้ายหรือด้านหน้า

นอกจากนั้นกริชยังถูกใช้เป็นสัญลักษณ์มากมายที่สื่อเกี่ยวกับความเป็นรัฐ ชาติและการเมือง จึงถูกประดับและเป็นส่วนหนึ่งของตราสัญลักษณ์ เช่น ตราแผ่นดินสยาม ตรารัฐลังงอร์ (Selangor) ตรารัฐตรังกานู (Terengganu) ตรารัฐกาลีมันตันตะวันตก (West Kalimantan) ตราพรรคUMNOในมาเลเซีย รวมถึงตราของแนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติโมโร (Moro National Liberation Front)

นอกจากนี้ การทำมีด พร้า กริชเป็นอีกหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตคนกัมบังไอเยอร์ (บรูไน) มายาวนาน ปัจจุบันศิลปวัฒนธรรมนี้ยังคงอนุรักษ์ แต่น่าเสียดายที่แหล่งผลิตเดิมเดิมสูญสลายลง โดยเฉพาะกริชจัดเป็นศิลปหัตถกรรมอันโดดเด่นในวัฒนธรรมมลายู มีลักษณะเป็นอาวุธ นับตั้งแต่อดีตไม่มีอาวุธใดที่มีชื่อเสียงและเป็นที่เคารพสักการะของชาวมลายูได้เท่ากับกริช ในกัมบังไอเยอร์มีช่างทำกริชที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ด้วยใบมีดที่คมกริบจึงเป็นที่ชื่นชอบทั้งพระบรมวงศานุวงศ์และสามัญชน แม้มีประวัติบอกกล่าวที่ว่ามีแหล่งจากหมู่เกาะอินโดนีเซีย แต่ไม่มีหลักฐานยืนยัน กริชกลายเป็นวัตถุที่ล้ำค่า นอกจากอาวุธแล้ว ยังเป็นสัญลักษณ์ของราชวงศ์

สุลต่านในช่วงศตวรรษที่สิบสามและสมัยต่อมา ในราชสำนักมาเลเซียมีตำนานนักรบ เช่น Hang Tuah, Jebat และสมุนของเขา ส่วนกัมปงไอเฮอร์นั้น กริชปรากฏอยู่ในตำนานนักรบ ดังเช่น BendaharraSakam และสมุนที่เข้าไปรุกรานสเปนในปี ค.ศ. 1578 มีเรื่องราวที่กล่าวถึงการกำเนิดของกริชมากมาย ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเหนือธรรมชาติ เรื่องหนึ่งที่เล่าถึงในกัมปงไอเฮอร์ พูดถึงชายสองคนที่เป็นเพื่อนสนิทเดินทางไปด้วยกัน คนหนึ่งชำนาญเรื่องไม้ไผ่ อีกคนชำนาญเรื่องใบมีด ทั้งสองคนมีอาวุธโดยได้รับจากพ่อ มีเวทมนต์คาถาติดตัวด้วย วันหนึ่งชายทั้งสองได้เดินทางมาถึงวังเจ้าเมืองแห่งหนึ่ง และพบเจอรูปร่างสวยคนหนึ่ง ซึ่งกำลังทอผ้าด้วยไม้ไผ่ เขาต้องการรู้จักผู้หญิงคนนั้น ชายคนหนึ่งจึงเสกไม้ไผ่ให้เป็นนกเพื่อไปตีสนิท อีกคนหนึ่งเสกใบมีดให้เป็นงูพิษเล็ๆ ที่สามารถลอดเข้าไปในก้นทอผ้าได้ เพื่อไปกัดผู้หญิงคนนั้นจนหมดสติไปภายหลังทราบว่าเป็นภรรยาของกษัตริย์ กษัตริย์พยายามทุกวิถีทางเพื่อให้อธิดาฟื้นคืนชีพแต่ไม่ประสบความสำเร็จหลังจากล้มเหลวพระองค์ก็แทบสิ้นหวังและประกาศยกธิดาให้แต่งงานกับคนที่สามารถทำให้อธิดาฟื้นและกลับมาอยู่กับพระองค์คนเดียวที่ช่วยได้ก็คือชายที่เชี่ยวชาญเรื่องใบมีด เขามียาแก้พิษและมนต์คาถาแก้พิษงู จนสามารถช่วยหญิงสาวให้ฟื้นขึ้นคืนมาได้ ในที่สุดเขาได้แต่งงานกับธิดากษัตริย์ ช่างฝีมือในยุคนั้นจึงเกิดแรงบันดาลใจทำอาวุธที่มีด้ามจับเป็นรูปคล้ายหัวนก และทำใบมีดคล้ายงูที่เลื้อยไปกัดเจ้าหญิง

จะเห็นได้ว่า กริชแตกต่างจากมีดหรืออาวุธอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นการให้กำเนิดและลักษณะที่คิดมีหยักหรือคลื่นเป็นซี่ๆ และเมื่อนับจะพบเป็นเลขคู่เสมอ คุณสมบัติที่เป็นเอกลักษณ์อีกประการหนึ่งคือด้ามจับที่สามารถขยับได้ โดยปกติแล้วใบมีดได้รับการป้องกัน มีรูปแบบฝักที่เรียกว่า ปามูร (Pamur) หรือ กูเรา (Kurau) ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของโลหะที่ใช้ในการผลิต ที่จะช่วยเสริมสร้างความแข็งแรงให้กับใบมีดและดูน่าเกรงกลัวมากขึ้น กริชที่ใช้ในราชสำนักบางครั้งเรียกว่า กริช สุลา (kris Sula) นำมาใช้เพื่อลงโทษผู้กระทำความผิด อย่างไรก็ตาม ยังมีกริชอีกประเภทหนึ่งที่ใบมีดไม่มีหยักคด และด้ามไม้ไม่มีลักษณะเหมือนหัวนกเรียกว่า กริชปาเลมบัง (Kris Palembang)

การทำกริชออกมาชิ้นหนึ่งๆ ต้องใช้ทักษะการตัดและตีโลหะที่เยี่ยมยอด ผ่านการเรียนรู้และการปฏิบัติเป็นปีๆ เกิดความรู้ในการทำกริชไม่ยากนักที่จะเผยแพร่กันง่ายๆ เพราะมักจะเก็บเป็นความลับที่ส่งผ่านจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง มีสมาชิกของครอบครัวเพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่ได้รับการถ่ายทอด แหล่งใหญ่ที่มีผู้เชี่ยวชาญด้านการทำกริชและอาวุธอื่นๆ เก้าแก่คือหมู่บ้านบันได เบอซี (PandaiBesi) ในเขตตำบลบูรงปินกัน เหตุนี้กัมปงไอเฮอร์บางครั้งจึงถูกขนานนามเมืองตีเหล็กด้วย

ขั้นตอนของการทำกริชในปัจจุบันไม่แตกต่างจากอดีตมากนัก จะต่างกันที่มีเครื่องมือทันสมัยมากขึ้น ใบมีดกริชทำขึ้นจากโลหะที่ต้องใช้ความร้อน ใช้ค้อนทุบซ้ำจนแบน จากนั้นก็เหลาหรือขัดในบางจุดใบมีดที่ขัดเสร็จแล้วนำมาแช่น้ำส้มสายชูอย่างน้อยสี่ชั่วโมงก่อนนำมาใช้ ด้ามและฝักหรือปลอกหุ้มทำด้วยไม้ ที่มีเนื้อละเอียดทนทาน ช่างจะออกแบบให้สวยงามดึงดูดใจ ในกัมปงไอเฮอร์จะใช้ไม้สองประเภท คือ ไม้จากต้นกุลมปาปา (Kulimpapa) และต้นฮาसानา (Hasana) ในระยะแรกๆ ไม่นิยมใช้เขาสัตว์และงาช้าง แต่ระยะต่อมามีพ่อค้า หรือนักสะสมนิยมนำมาประดับตกแต่งด้วยของที่มีค่า ทำให้สวยงามมากกว่าที่จะเป็นอาวุธ จนภายหลังดูเหมือนว่าการ

ใช้เขาสัตว์หรืองาช้างมาทำด้ามและปลอกดาบเป็นเรื่องปกติการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย จะไม่เห็นกริชมากนักในเวลาปกติ จะมีบ้างในงานพิธี ซึ่งผู้ขายนิยมเหน็บกริชไว้ที่เอว สะท้อนถึงคติที่ดูเหมือนจะสูญหาย แต่ยังนำมาใช้ประโยชน์

“แต่ก่อนหมู่บ้านปาโต เบซีมีช่างกริช ช่างเหล็ก แต่เดี๋ยวนี้หายหมดแล้ว เป็นเพราะสังคมเปลี่ยนแปลง คนไปหาซื้อตามร้านค้าทั่วไป”

ปัจจุบันแหล่งผลิตในกัมบงไอเยอร์ ไม่ว่าจะกริช มีดพร้าสูญสลายหมดแล้ว มาจากสาเหตุสองประการ คือ การย้ายไปรวมไว้ในที่เดียวกันให้เป็นผลิตภัณฑ์ระดับชาติของรัฐคือศูนย์อบรมศิลปหัตถกรรมบรูไน และชาวกัม

จากที่กล่าวมาข้างต้น กริช อาวุธประจำตัว เครื่องแสดงถึงความเป็นชายชาติวีร บ่งถึงฐานะทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ และยศถาบรรดาศักดิ์ของผู้เป็นเจ้าของหรือของตระกูล รูปแบบของกริชได้พัฒนาไปตามกลุ่มวัฒนธรรมจนมีลักษณะเด่นเฉพาะตน G.C.Woolley ได้จำแนกกลุ่มของกริชไว้ในเรื่อง *The Malay Keris. Its origin and development* (1947) โดยอาศัยรูปแบบของด้ามเป็นหลักได้ 8 กลุ่ม ในที่นี้ไปรู้จักกริชแต่ละรูปแบบกริชแบบกลุ่มบาห์ลีและมดูรา เป็นกริชของชาวฮินดู ด้ามกริชมักแกะสลักรูปบุคคล ลักษณะของกริชจะคม ลื่นเป็นมันแวววับ เนื้อเหล็กเรียบไม่มีเส้น กริชแบบชวา (Javanese) ด้ามกริชคล้ายกับศิวลึงค์หรืออวัยวะเพศชาย ปลายด้ามมนคล้ายเมล็ดถั่วหรือเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ บริเวณโคนด้ามเป็นปุ่มมน มีการแกะสลักเพียงเล็กน้อยตรงบริเวณใต้จุดที่หักงอของด้ามและบริเวณโคนด้ามส่วนที่เหลือจะเกลี้ยงเรียบ กริชแบบคาบสมุทรมณฑล (Peninsula, Northern) ด้ามกริชรูปแบบคล้ายคนนั่งกอดอก เอียงไหล่ตะแคงหน้า บนศรีษะมีศรีบแหลมคล้ายหงอนไก่ ภาคใต้เรียกด้ามกริชแบบนี้ว่า “ด้ามกริชหัวลูกไก่” หรือ “ด้ามกริชหัวลูกไก่ตายโคม” กริชแบบบูกิส (Bugis) กริชกลุ่มนี้มีต้นกำเนิดมาจากชาวบูกิสในเกาะสุลาเวสี หรือเกาะซีลีเบส หรือเกาะมังกะสัน ด้ามกริชคล้ายแบบลูกไก่ตายโคม แต่จะไม่มีมือกอดอก กริชแบบสุมาตรา (Sumatran) ลักษณะของใบกริชคมยาวเรียวและแคบคล้ายกระบี่ ตรงกลางจะมีสันนูนขึ้นมา ด้ามกริชมักทำด้วยเขาสัตว์และงาช้าง กริชแบบปัตตานี (Patani) ลักษณะที่เด่นชัดคือด้ามเป็นรูปนกฟังกะ (ulupekaka) ใบกริชมักยาวกว่าชนิดอื่นๆ กริชแบบซุนดา หรือ ซุนดัง (Sundang of Suluk) ลักษณะคล้ายดัดแปลงมาจากดาบ ใบกริชคล้ายกระบี่มากกว่ากริช แต่มีส่วนโกร่ง (Ganja) เด่นชัด และกริชแบบสกุลช่างสงขลา ด้ามกริชหัวนกกฟังกะตัวของฝักและปีกฝักจะบางเพรียว ปลายฝักหรือก้านฝักจะเรียวแหลมเป็นรูปกรวย ปีกฝักโค้งม้วนเข้าข้างในคล้ายเขาควางนิยมใช้ปลอกเงินสวมรัดฝัก

ภูมิปัญญากริช ทั้งในด้านศิลปะการต่อสู้ การแต่งกาย อาภรณ์ ออกมาในรูปแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมไทย (CPOT) มีความโดดเด่น คุณภาพมาตรฐาน มีการพบปะแลกเปลี่ยน ซื้อขาย เป็นตัวอย่างในการสืบสานมรดกทาง

ศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ นำทุนทางวัฒนธรรมสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ ทั้งสร้างความสัมพันธ์ทั้งใน
ประเทศและอาเซียน ภาพลักษณ์ที่ดีต่อกันด้วยมิติทางวัฒนธรรม” ศาสตร์และศิลป์สายสัมพันธ์กรีชอาเซียน

เอกสารอ้างอิง

<https://www.museumthailand.com/th/208/webboard/topic/%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%8B->

[E0%B9%83%E0%B8%99%E0%B8%AD%E0%B8%B2%E0%B9%80%E0%B8%8B%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%99-Kris-in-ASEAN/](https://www.museumthailand.com/th/208/webboard/topic/%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%8B-E0%B9%83%E0%B8%99%E0%B8%AD%E0%B8%B2%E0%B9%80%E0%B8%8B%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%99-Kris-in-ASEAN/) เข้าถึง 20 มิถุนายน พ.ศ. 2566

<https://siamrath.co.th/n/98557> เข้าถึง 20 มิถุนายน พ.ศ. 2566